

Briuselis, 2018 07 19
COM(2018) 547 final

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

ES vidaus investicijų apsauga

I. Ižanga

ES investicijų skatinimas ir apsauga

Europos Sąjungos bendroji rinka yra unikali investavimo galimybių erdvė. Pagrindinis *Investicijų plano Europai*¹ tikslas – sukurti nuspėjamesnę, stabilesnę ir aiškesnę reglamentavimo aplinką siekiant skatinti investicijas. Dirbant šia kryptimi *Kapitalo rinkų sąjungos (KRS) veiksmų plane*² ir jo *laikotarpio vidurio apžvalgoje*³ pabrėžiama, kad stabili verslo aplinka yra itin svarbi siekiant skatinti daugiau investuoti Europos Sąjungoje. Komisija yra įsipareigojusi išsaugoti ir gerinti ir nuspėjamą, stabilią ir aiškią reglamentavimo aplinką, ir veiksmingą investuotojų teisių vykdymo užtikrinimą. Šiuo komunikatu taip pat siekiama išaiškinti pagal galiojančias ES taisykles tarpvalstybinėms ES investicijoms taikytiną tvarką.

Pagal dešimtmečiais laipsniškai formuojamą ES teisę investuotojams užtikrinama aukšto lygio apsauga, nors taip gali būti išspręstos ne visos problemos, su kuriomis investuotojai gali susidurti. ES teisė yra bendrosios rinkos plėtojimo pagrindas ir ta rinka yra erdvė, kurioje investuotojai gali tarpvalstybiniu lygmeniu laisvai steigti verslą, investuoti į įmones, importuoti ir eksportuoti prekes, teikti paslaugas ir naudotis vienodu ir nediskriminaciniu požiūriu. Laisvas kapitalo judėjimas yra būtinas investicijoms ir pagal Sutartį draudžiama imtis priemonių, kuriomis nepagrįstai užkertamas kelias tarpvalstybiniam kapitalo judėjimui ir mokėjimams arba nuo jų atgrasoma.

Be to, pagal ES teisę galima reguliuoti rinkas taip, kad būtų paisoma teisėtų viešųjų interesų, pavyzdžiui, susijusių su viešuoju saugumu, visuomenės sveikata, socialinėmis teisėmis, vartotojų apsauga arba aplinkos apsauga, kurie gali turėti pasekmių ir investicijoms. ES ir valstybių narių valdžios institucijos privalo ir apsaugoti investicijas, ir reguliuoti rinkas ir už tai atsako. Taigi ES ir valstybės narės gali teisėtai imtis priemonių tiems interesams apsaugoti ir tai gali turėti neigiamą poveikį investicijoms. Tačiau jos gali tai daryti tik tam tikromis aplinkybėmis ir tam tikromis sąlygomis, laikydamosi ES teisės.

Tarpvalstybiniai investuotojai ES gali naudotis tiesiogiai taikomomis ES teisėmis, kurios yra viršesnės nei nacionalinė teisė. Ypatinę vaidmenį apsaugant investicijas turi nacionaliniai teisėjai, kuriems tenka tokia atsakomybė. Kartu su ES Teisingumo Teismu (toliau – ESTT arba Teisingumo Teismas), kuriame vykdoma prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra⁴, nacionaliniai teisėjai privalo visiškai nepriklausomai užtikrinti visapusišką ES teisės taikymą ir teisminę asmenų teisių apsaugą visose valstybėse narėse. Be to, tarpvalstybinių investuotojų teisės ES taip pat saugomos taikant įvairius viešuosius mechanizmus, kurių tikslas – užkirsti

¹https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan_lt

² COM(2015) 468 *final*.

³ COM(2017) 292 *final*.

⁴ SESV 267 straipsnis.

kelių pažeidimams ir pašalinti sunkumus, kurių investuotojams gali kilti nacionalinėse valdžios institucijose.

Pastaraisiais dešimtmečiais vyriausybės skatina tarpvalstybines investicijas sudarydamos dvišales investicijų sutartis (DIS). Tokiose DIS paprastai įtvirtinama teisė į nacionalinį požiūrį ir palankiausią nacionalinį požiūrį, į teisingą ir vienodą požiūrį, į apsaugą nuo ekspropriacijos ir į laisvą lėšų pervedimą. Dėl tų nuostatų pažeidimų investuotojai gali kreiptis į investuotojų ir valstybių arbitražo teismus. Panašios nuostatos įtvirtintos ir Energetikos chartijos sutartyje, t. y. daugiašalėje investicijų sutartyje, kurią inicijuoja ES siekdama skatinti investicijas į energetikos sektorių⁵. Vykdydama ES išorės politiką ES pradėjo esminę tokių susitarimų reformą.

Kai kurios šalys, su kuriomis ES valstybės narės buvo sudariusios DIS, jau įstojo į ES. Įstojus tarp valstybių narių taikomos materialinės DIS taisyklės (toliau – ES vidaus DIS) sudarė lygiagrečią sutarčių sistemą, iš dalies sutampančią su bendrosios rinkos taisyklėmis, dėl kurios neįmanoma visapusiškai taikyti ES teisės. Tai, pavyzdžiui, pasakytina apie atvejį, kai ES vidaus DIS aiškinamos taip, kad jos tampa pagrindu skirti neteisėtą valstybės pagalbą pažeidžiant vienodas sąlygas bendrojoje rinkoje.

Pagal ES vidaus DIS teisės suteikiamos tik vienos iš dviejų susijusių valstybių narių investuotojams ir tai prieštarauja ES teisėje įtvirtintam ES investuotojų nediskriminavimo bendrojoje rinkoje principui. Be to, pagal ES vidaus DIS sukūrus alternatyvią ginčų sprendimo sistemą nacionaliniai teismai nebegali priimti su ES teise susijusių sprendimų dėl nacionalinių priemonių. Jie paveda nagrinėti tokias bylas privatiems arbitrams, kurie nesant būtino teisminio dialogo su Teisingumo Teismu negali tinkamai taikyti ES teisės.

Dėl šių priežasčių Europos Komisija nuosekliai laikosi nuomonės, kad ES vidaus DIS nesuderinamos su Sąjungos teise. Pateikusi 2016 m. rugsėjo 23 d. pagrįstą nuomonę Komisija išsiuntė oficialų prašymą Austrijai, Nyderlandams, Rumunijai, Slovakijai ir Švedijai nutraukti jų ES vidaus DIS.

Neseniai priėmęs prejudicinį sprendimą byloje *Achmea*⁶ Teisingumo Teismas patvirtino, kad ES vidaus DIS nustatytos investuotojų ir valstybių arbitražinės išlygos yra neteisėtos.

Priėmus Sprendimą *Achmea* Komisija suaktyvino dialogą su visomis valstybėmis narėmis ragindama jas imtis veiksmų ir nutraukti ES vidaus DIS dėl jų neginčijamo nesuderinamumo su ES teise. Komisija stebės pažangą šioje srityje ir prireikus gali nuspręsti imtis papildomų pažeidimų nagrinėjimo procedūrų.

Po Sprendimo *Achmea* priėmimo dėl ES vidaus investuotojų ir valstybių arbitražo neteisėtumo gali susiformuoti nuomonė, kad ES teisėje nėra numatyta pakankamų

⁵ Energetikos chartijos sutartį pasirašė ES, jos valstybės narės ir kai kurios trečiosios šalys.

⁶ Sprendimas *Achmea*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158, 56 ir 58 punktai.

materialinių ir procedūrinių ES vidaus investuotojų apsaugos priemonių. Tačiau pagal ES teisės sistemą saugomi tarpvalstybiniai investuotojai bendrojoje rinkoje kartu užtikrinant, kad būtų tinkamai atsižvelgiama į kitus teisėtus interesus. Investuotojams naudojantis viena iš pagrindinių laisvių jiems užtikrinama apsauga pagal: i) Sutarties normas, kuriose tos laisvės įtvirtintos; ii) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją (toliau – Chartija); iii) bendruosius Sąjungos teisės principus; iv) išsamius konkrečių sektorių teisės aktus tokiose srityse, kaip finansinės paslaugos, transportas, energetika, telekomunikacijos, viešieji pirkimai, profesinės kvalifikacijos, intelektinė nuosavybė arba bendrovių teisė⁷.

Išsamiai šio klausimo nenagrinėjant šiame komunikate primenama apie svarbiausius materialinius ir procedūrinius ES teisės standartus, susijusius su tarpvalstybinių investicijų vertinimu ES. Iš jų matyti, kad pagal ES teisę saugomos visų formų tarpvalstybinės ES investicijos per visą jų gyvavimo ciklą. Primenama apie valstybių narių pareigą užtikrinti, kad nacionalinėmis priemonėmis, kuriomis jos gali siekti apsaugoti teisėtus viešuosius interesus, nebūtų netinkamai ribojamos investicijos. Atkreipiamas investuotojų dėmesys į ES teises, kuriomis jie gali naudotis administracinėse institucijose ir teismuose.

Sprendimas Achmea ir jo pasekmės

Priėmęs Sprendimą *Achmea* Teisingumo Teismas nusprendė, kad ES vidaus DIS investuotojų ir valstybių arbitražinės išlygos daro neigiamą poveikį ES sutartyse įtvirtintai teisių gynimo priemonių sistemai, tad kyla pavojus Sąjungos teisės autonomiškumui, veiksmingumui, viršenybei ir tiesioginiam poveikiui ir valstybių narių abipusio pasitikėjimo principui. Taikant tokias išlygas pažeidžiama SESV 267 straipsnyje numatyta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra ir tai nesuderinama su lojalaus bendradarbiavimo principu. Tai reiškia, kad visos ES vidaus DIS nustatytos investuotojų ir valstybių arbitražinės išlygos netaikomos ir kad visi remiantis tokiomis išlygomis įsteigti arbitražo teismai neturi jurisdikcijos, nes nėra galiojančio arbitražo susitarimo. Todėl nacionaliniai teismai privalo panaikinti visus tokiu pagrindu priimtus arbitražo sprendimus ir atsisakyti juos vykdyti. Valstybės narės, kurios yra bet kokią vaidmenį atliekančios nagrinėjamų bylų šalys, taip pat turi suvokti visas neišvengiamas Sprendimo *Achmea* pasekmes. Be to, remiantis teisinio tikrumo principu, jos privalo oficialiai nutraukti savo ES vidaus DIS.

Sprendimas *Achmea* taip pat svarbus Energetikos chartijos sutarties 26 straipsnyje įtvirtintam investuotojų ir valstybių arbitražo mechanizmui, taikomam ES vidaus santykiams. Teisingai aiškinant tą nuostatą, ja nėra numatoma investuotojų ir valstybių arbitražinė išlyga, taikoma investuotojams iš vienos ir iš kitos ES valstybės narės. Turint omenyje Sąjungos teisės viršenybę ta išlyga, aiškinama kaip taikoma ES viduje, nesuderinama su ES pirmine teise, tad yra netaikoma. Iš tikrųjų Teisingumo Teismo argumentai Sprendime *Achmea* taip pat galioja

⁷ Šiame komunikate pateikiami keli konkrečių sektorių teisės aktų pavyzdžiai, bet išsamiai tokių teisės aktų analizė gerokai viršytų jo taikymo sritį.

taikant tokią išlygą ES viduje ir pagal ją, kaip ir pagal ES vidaus DIS išlygas, atsiveria galimybė dėl tokių ginčų kreiptis į įstaigą, kuri nėra ES teisminės sistemos dalis. Tai, kad ES taip pat yra Energetikos chartijos sutarties šalis, jokio poveikio šiai išvadai nedaro: ES dalyvaujant toje sutartyje sukuriama tik ES ir trečiųjų šalių teisės ir prievolės, nedarant poveikio santykiams tarp ES valstybių narių.

Šio komunikato taikymo sritis

Šiame komunikate dėmesys sutelkiamas į ES vidaus investicijas, tad jis nėra susijęs su ES investuotojų investicijomis trečiojoje šalyje arba trečiųjų šalių investuotojų investicijomis ES⁸. Sutarties taisyklės dėl laisvo judėjimo taikomos tarpvalstybinio pobūdžio atvejais arba atvejais, kai tarpvalstybinis judėjimas bent jau galimas⁹. Tačiau kai kurios ES direktyvos ir reglamentai, kuriais patikslinamos ir toliau plėtojamos pagrindinės laisvės, taip pat gali būti taikomi grynai vidaus situacijose ir dėl to yra palankūs visiems investuotojams, įskaitant nacionalinius. Šiame komunikate dėmesys sutelkiamas į investuotojų apsaugą nuo nacionalinių priemonių, o ne nuo ES institucijų ir įstaigų priimamų priemonių.

Pagrindinės laisvės ir dauguma su jomis susijusių ES antrinės teisės aktų taip pat iš esmės taikomi Islandijai, Lichtenšteinui ir Norvegijai pagal Susitarimą dėl Europos ekonominės erdvės (toliau – EEE susitarimas), kuris sudaro ES teisės dalį¹⁰. Taigi į bendrąją rinką iš esmės patenka ir tos trys šalys¹¹.

II. Pagal ES teisės aktus saugomos visos ES tarpvalstybinės investicijos per visą jų gyvavimo ciklą

Investicijos bendrojoje rinkoje gali būti įvairios ir atitinka daugialypes ekonomines realijas.

⁸ Pagal Sutartį taip pat saugomas kapitalo judėjimas į trečiąsias šalis ir iš jų. Tačiau pagal SESV 64 straipsnio 3 dalį Taryba gali vieningai patvirtinti priemones, kurios reikštų atžangą Sąjungos teisėje liberalizuojant kapitalo judėjimą į trečiąsias šalis ar iš jų. Be to, pagal bendrą komercinę politiką 2017 m. rugsėjo 14 d. Komisija pasiūlė Europos sistemą, kurią taikydamos valstybės narės galėtų tikrinti trečiųjų šalių tiesiogines užsienio investicijas saugumo arba viešosios tvarkos sumetimais: Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į Europos Sąjungą tikrinimo sistema, COM(2017) 487 *final*.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2017:487:FIN>

⁹ Sprendimas *Block*, C-67/08, ECLI:EU:C:2009:92, 21 punktą; Sprendimas *Berlington Hungary*, C-98/15, ECLI:EU:C:2015:386, 28 punktą; Sprendimas *Libert*, sujungtos bylos C-197/11 ir C-203/11, ECLI:EU:C:2013:288, 34 punktą; Sprendimas *Blanco Pérez ir Chao Gómez*, sujungtos bylos C-570/07 ir C-571/07, ECLI:EU:C:2010:300, 40 punktą; Sprendimas *Deliège*, sujungtos bylos C-51/96 ir C-191/97, ECLI:EU:C:2000:199, 58 punktą.

¹⁰ ESTT patikslino, kad, atsižvelgiant į EEE susitarimo tikslą vienodai aiškinti ir taikyti jo nuostatas, kurios iš esmės sutampa su ES teisės aktų nuostatomis, pagrindinės laisvės investicijų apsaugos tikslais taikomos *mutatis mutandis* investicijoms, daromoms tarp ES ir pirmiau nurodytų ELPA valstybių. Žr. Sprendimo *Pepic*, C-476/10, ECLI:EU:C:2011:422, 33–35 punktus ir Sprendimo *Établissements Rimbaud*, C-72/09, ECLI:EU:C:2010:645, 20–22 punktus.

¹¹ Sprendimas *Ospelt*, C-452/01, ECLI:EU:C:2003:493, 29 punktą.

Pagal ES teisės aktus aprėpiamos ir saugomos visų formų investicijos. Iš tikrųjų bet kokiai ekonominei veiklai taikoma bent viena pagrindinė laisvė¹² ir tos pagrindinės laisvės taikomos net jeigu veiklos tikslas nėra pelno siekimas¹³.

Priešingai nei tarptautinėje investicijų teisėje, ES teisėje terminai „investicija“ ir „investuotojas“ paprastai nėra vartojami bendrosios rinkos kontekste, o ekonominės veiklos vykdytojai paprastai vadinami „piliečiais“ (privačiais asmenimis arba įmonėmis)¹⁴ ar „rezidentais“ arba „nerezidentais“.

Visų pirma, pagal ES teisę apimamos ir saugomos su kapitalo judėjimu ir įsisteigimu susijusios investicijos. Tai susiję su:

- investavimo į įmones, jų įsigijimo ir steigimo aktais;
- teise įsigyti nekilnojamąjį turtą, juo naudotis arba disponuoti;
- akcijų ir obligacijų, kuriomis prekiaujama ir kurios kotiruojamos vertybinių popierių biržoje, atpirkimu;
- dividendų ir palūkanų gavimu;
- kreditų (įskaitant vartojamąsias paskolas) suteikimu komerciniais tikslais;
- investicinių fondų vienetų įsigijimu; hipoteka, paveldu ir paskolomis ir pan.¹⁵ ir
- patentų, prekių ženklų ir kitų intelektualinės nuosavybės teisių įsigijimu¹⁶.

Pagal ES teisę saugomas patekimas į rinką, rinkoje vykdomos operacijos ir pasitraukimas iš rinkos.

i) Patekimas į rinką

Naujos ekonominės veiklos pradžia saugoma pirmiausia ES rinkos laisvėmis. Jos yra šios: investuotojų teisė pervesti kapitalą į kitas valstybes nares (SESV 63 straipsnis), įskaitant ir finansinį, ir fizinį kapitalą (kaip antai mašinas, gamyklas arba kitus gamybos veiksnius); ir teisė įsisteigti kitose valstybėse narėse, steigti atstovybes, padalinius arba patronuojamąsias įmones (SESV 49 straipsnis)¹⁷. Antrinės teisės aktuose nustatyti leidimų išdavimo tvarkos apribojimai, kurie gali būti taikomi valstybėms narėms,¹⁸ ir draudžiami tam tikrų tipų

¹² Sprendimas *Fidium-Finanz*, C-452/04, ECLI:EU:C:2006:631, 32 punktą.

¹³ Sprendimas *Jundt*, C-281/06, ECLI:EU:C:2007:816, 33 punktą.

¹⁴ Bet koks juridinis asmuo, įsteigtas laikantis valstybėje narėje galiojančios bendrovių teisės, yra juridinis asmuo pagal SESV 54 straipsnį, tad naudojasi Sutartyje įtvirtintomis pagrindinėmis laisvėmis (žr., pavyzdžiui, Sprendimo *Egiom*, C-6/16, ECLI:EU:C:2017:641, 48 ir 49 punktus).

¹⁵ Pagal nusistovėjusią teismų praktiką Direktyvą 88/361/EEB kartu su jos priede pateikiama nomenklatūra galima taikyti siekiant apibrėžti kapitalo judėjimą; žr. Sprendimo *Komisija / Prancūzija*, C-483/99, ECLI:EU:C:2002:327, 36 punktą; Sprendimo *Van Putten*, sujungtos bylos C-578/10–C-580/10, ECLI:EU:C:2012:246, 28–36 punktus.

¹⁶ Sprendimas *Pfeiffer*, C-255/97, ECLI:EU:C:1999:240.

¹⁷ Investicijos į įmones gali būti susijusios su kontrolės įgijimu (tiesioginės investicijos) arba gali būti daromos siekiant gauti pelno, bet nesiekiant įgyti kontrolės arba daryti įtakos sprendimams (portfelinės investicijos).

¹⁸ Žr., pavyzdžiui, 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 2006 12 27, p. 36) (toliau – Paslaugų direktyva) 5–13 straipsnius.

reikalavimai¹⁹.

„Įsisteigimas“ – tai, visų pirma, veiklos pradėjimas ir vykdymas siekiant stabiliai ir nuolat dalyvauti valstybės narės, kuri nėra kilmės valstybė, ekonominiame gyvenime²⁰.

Investuotojams, kurie nori investuoti ES tarpvalstybiniu lygmeniu, patekimas į viešųjų pirkimų rinką yra svarbus Europos investicijų ekosistemos, kurioje sudaromos vienodos galimybės patekti į rinką, elementas. Tam tikrų tipų konkursams taikomos suderintos viešųjų pirkimų taisyklės²¹. Be to, ES teisės aktuose numatoma, kad su tarpvalstybiniais interesais susijusios viešosios koncesijos ir viešųjų konkursų sutartys turi būti sudaromos taikant atvirą ir nediskriminacinę procedūrą, grindžiamą objektyviais, nediskriminaciniais ir proporcingais kriterijais²².

1 pavyzdys. Veiksmingos konkurencijos naujiems dalyviams iš kitų valstybių narių užtikrinimo priemonės

Sprendimas *Caixa Bank*, C-442/02

Prancūzijoje bankams buvo uždrausta siūlyti atlygį einamosiose sąskaitose. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad toks draudimas įmonėms iš kitų valstybių narių, ne Prancūzijos, sudarė didelę kliūtį joms bandant veiksmingai patekti į Prancūzijos rinką. Dėl to draudimo kredito įstaigoms, kurios yra užsienio įmonių patronuojamosios įmonės, tapo sunkiau pritraukti kapitalo iš visuomenės ir jos neturi galimybės veiksmingiau konkuruoti su kredito įstaigomis, tradiciškai įsisteigusiomis vidaus rinkoje.

Nors nustatant draudimą siūlyti atlygį einamosiose sąskaitose buvo siekiama apsaugoti teisėtus viešuosius interesus, pavyzdžiui, paskatinti vidutinės trukmės ir ilgalaikį taupymą, toks draudimas yra daugiau nei būtina priemonė tam tikslui pasiekti. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad taip buvo pažeista įsisteigimo laisvė.

ii) Veiklos vykdymas rinkoje

¹⁹ Pavyzdžiui, pagal Paslaugų direktyvos 14 straipsnį draudžiami ekonominio poreikio vertinimai.

²⁰ Sprendimas *Factortame*, C-221/89, ECLI:EU:C:1991:320, 20 punktas.

²¹ 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB (OL L 94, 2014 3 28, p. 65); 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB (OL L 94, 2014 3 28, p. 243); 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo (OL L 94, 2014 3 28, p. 1); 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyva 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo (OL L 395, 1989 12 30, p. 33) su vėlesniais pakeitimais.

²² Sprendimas *Parking Brixen*, C-458/03, ECLI:EU:C:2005:605, 72 punktas; Sprendimas *Centro Europa 7*, C-380/05, ECLI:EU:C:2008:59, 120 punktas; Sprendimas *Promoimpresa*, sujungtos bylos C-458/14 ir C-67/15, ECLI:EU:C:2016:558, 64 ir 65 punktai.

ES investuotojams pradėjus vykdyti veiklą kitoje valstybėje narėje arba daryti kitokio tipo investicijas, ir toliau taikoma ES teisė, kaip ją išaiškina Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Pagal ją apskritai užtikrinama jų apsauga nuo viešųjų priemonių, dėl kurių investuotojai negalėtų pasinaudoti savo turtu arba kuriomis būtų ribojama jų vykdoma verslo veikla, net jeigu tokios priemonės taip pat taikomos nacionaliniams veiklos vykdytojams²³.

Investuotojai gali laisvai įsteigti įmonę norimoje valstybėje narėje ir antrinę įmonę kitoje valstybėje narėje, neatsižvelgiant į tai, kur bus vykdoma visa arba pagrindinė veikla²⁴. Valstybės narės turi pripažinti įmones, teisėtai įsteigtas pagal kitos valstybės narės teisę, visų pirma, kalbant apie galimybę įmonei pradėti teismo procesą kilus teisiniam ginčui²⁵.

Jeigu Europos įmonė nori persikelti ir tapti įmone, kuriai taikoma kitos valstybės narės teisė, ji naudojasi įsisteigimo laisve. Šiuo požiūriu kilmės valstybė narė negali nustatyti jokių perkėlimo ir pertvarkymo apribojimų, išskyrus atvejus, kai tokie apribojimai nustatomi dėl svarbių viešojo intereso priežasčių ir yra proporcingi²⁶. Pavyzdžiui, privalomas įmonės likvidavimas kilmės valstybėje, kaip būtinoji jos perkėlimo į kitą valstybę narę sąlyga, yra neproporcingas ir todėl nesuderinamas su ES teise²⁷. Valstybės narės gali užkirsti kelią sukčiavimui arba už jį bausti laikydamosi ES teisės. Tačiau įmonės registruotos buveinės arba tikrosios pagrindinės buveinės įsteigimo kitoje valstybėje narėje siekiant vykdyti veiklą pagal palankesnius teisės aktus faktas savaime nėra piktnaudžiavimas²⁸.

Komisija neseniai pasiūlė sistemą, pagal kurią įmonės gali nesunkiai vykdyti veiklą bendrojoje rinkoje, taip pat tuo atveju, kai jos yra didinamos ir restruktūrizuojamos tarpvalstybiniu lygmeniu siekiant prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų²⁹. Į iniciatyvą įtrauktos bendros ES procedūros, taikomos tarpvalstybiniu lygmeniu pertvarkant ir skaidant įmones, ir atnaujinamos galiojančios tarpvalstybinio susijungimo taisyklės. Laikantis teismų praktikos numatomos patikimos apsaugos priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti teisėtas darbuotojų, akcininkų ir kreditorių teises ir interesus ir užkirsti kelią tokių procedūrų naudojimui siekiant sudaryti dirbtines sąlygas, kad visų pirma būtų galima įgyti nepagrįstų mokesčių lengvatų.

ES įmonė, kuri nori laikinai teikti paslaugas neįsisteigdama kitoje valstybėje narėje, turi teisę

²³ Sprendimas *SEGRO*, sujungtos bylos C-52/16 ir C-113/16, ECLI:EU:C:2018:157, 65 punktas; Sprendimas *Komisija / Vengrija*, C-179/14, ECLI:EU:C:2016:108.

²⁴ Sprendimas *Centros*, C-212/97, ECLI:EU:C:1999:126; Sprendimas *Inspire Art*, C-167/01, ECLI:EU:C:2003:512, 105 punktas.

²⁵ Sprendimas *Überseering*, C-208/00, ECLI:EU:C:2002:632, 9 punktas.

²⁶ Sprendimas *Cartesio*, C-210/06, ECLI:EU:C:2008:723, 113 punktas.

²⁷ Sprendimas *Polbud*, C-106/16, ECLI:EU:C:2017:804, 65 punktas.

²⁸ Sprendimas *Polbud*, C-106/16, ECLI:EU:C:2017:804, 62 punktas.

²⁹ Žr. Komisijos pasiūlymus dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos (ES) 2017/1132 nuostatos dėl vienos valstybės ribas peržengiančio pertvarkymo, jungimo ir skaidymo: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0241&from=EN>

apsirūpinti būtina infrastruktūra priimančiojoje valstybėje narėje³⁰. Paslaugų teikimui savo teritorijoje valstybės narės negali nustatyti reikalavimo laikytis visų įsisteigimui taikomų sąlygų, nes tokiu atveju laisvė teikti paslaugas taptų neveiksminga³¹. Tai, pavyzdžiui, taikytina profesinėms kvalifikacijoms³², socialinėms išmokoms darbuotojams³³, veiklos licencijoms³⁴, paslaugų teikėjų prievolėms teikti išsamias ataskaitas³⁵ arba visapusėms prievolėms versti patvirtinamuosius dokumentus³⁶.

Be to, gamybos srities investuotojai taip pat saugomi, nes pagal laisvo prekių judėjimo principą prekėmis, kurios yra teisėtai siūlomos vienos valstybės narės rinkoje, iš principo gali būti laisvai prekiaujama bendrojoje rinkoje³⁷. Kai kuriomis ES taisyklėmis buvo suderinti tam tikri klausimai ir sukurti mechanizmai, kad praktikoje tarp valstybių narių užtikrinant laisvą prekių judėjimą būtų galima taikyti tarpusavio pripažinimo principą³⁸.

Investuodami užsienyje investuotojai taip pat gali samdyti darbuotojus priimančiojoje valstybėje narėje³⁹. ES darbuotojai taip pat turi teisę laisvai judėti (SESV 45 straipsnis). Teikėjams laikinai siūlant paslaugas kitoje valstybėje narėje, darbuotojų, įskaitant darbuotojus iš trečiųjų šalių, judėjimui priimančioji valstybė narė negali nustatyti nepagrįstų arba neproporcingų apribojimų, kaip antai prievolės gauti leidimą dirbti⁴⁰. Siekiant suderinti laisvą judėjimą bendrojoje rinkoje su darbuotojų apsauga, priimančiosios šalies darbo teisė taikoma komandiruotiems darbuotojams atvejais, išvardytais Direktyvoje 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo⁴¹.

ES bendrosios rinkos teisė taip pat apima mokesčių taisyklės, kurios yra itin svarbios investuotojams. Pavyzdžiui, PVM, akcizai ir energijos mokesčiai reglamentuojami ES direktyvomis. Be to, nors pagal galiojančią ES teisę tiesioginis apmokestinimas yra valstybių narių kompetencijos sritis, jos vis dėlto privalo naudotis šia kompetencija laikydamosi ES

³⁰ Sprendimas *Gebhard*, C-55/94, ECLI:EU:C:1995:411, 27 punktas.

³¹ Sprendimas *Säger*, C-76/90, ECLI:EU:C:1991:331, 13 punktas.

³² Sprendimas *X-Steuerberatungsgesellschaft*, C-342/14, ECLI:EU:C:2015:827; Sprendimas *Säger*, C-76/90, ECLI:EU:C:1991:331, 21 punktas.

³³ Sprendimas *Guiot*, C-272/94, ECLI:EU:C:1996:147, 14 ir 15 punktai.

³⁴ Sprendimas *Komisija / Prancūzija*, C-496/01, ECLI:EU:C:2004:137, 65 punktas.

³⁵ Sprendimas *Komisija / Belgija (Limosa)*, C-577/10, ECLI:EU:C:2012:814, 47 punktas; Sprendimas *Komisija / Vokietija*, C-490/04, ECLI:EU:C:2007:430, 89 punktas.

³⁶ Sprendimas *Komisija / Vokietija*, C-490/04, ECLI:EU:C:2007:430, 68 ir 69 punktai.

³⁷ SESV 28 ir 29 straipsniai.

³⁸ Žr., visų pirma, 2017 m. gruodžio 19 d. Komisijos komunikatą „Prekes reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Pasitikėjimo didinimas bendrojoje rinkoje“ (COM/2017/787 final).

³⁹ Sprendimas *AGET Iraklis*, C-201/15, ECLI:EU:C:2016:972, 52 punktas.

⁴⁰ Sprendimas *Rush Portuguesa*, C-113/89, ECLI:EU:C:1990:142, 12 punktas.

⁴¹ 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje (OL L 18, 1997 1 21, p. 1). Taip pat žr. 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2014/67/ES dėl Direktyvos 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje vykdymo užtikrinimo ir kuria iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1024/2012 dėl administracinio bendradarbiavimo per Vidaus rinkos informacinę sistemą (IMI reglamentas) (OL L 159, 2014 5 28, p. 11).

teisės, įskaitant pagrindines laisves⁴². Be to, ES antrinės teisės aktuose taip pat nustatytos tam tikros tos nacionalinės kompetencijos ribos. Pavyzdžiui, siekiant užtikrinti mokesčių neutralumą pagal Patronuojančiųjų ir patronuojamųjų įmonių direktyvą⁴³ pelnui, kuri patronuojamoji įmonė paskirsto savo patronuojančiajai įmonei, netaikomas išskaičiuojamasis mokestis. Taigi valstybės narės negali vienašališkai nustatyti ribojamųjų priemonių ir nustatyti įvairias sąlygas, kurias reikia tenkinti norinti įgyti teisę nemokėti išskaičiuojamojo mokesčio pagal tos direktyvos 5 straipsnio 1 dalį⁴⁴.

2 pavyzdys. Pensijų fondai, kurie yra kitų valstybių narių rezidentai, turi teisę į tokia pat apmokestinimo tvarką kaip vietos pensijų fondai

Sprendimas *Komisija / Portugalija*, C-493/09

Pagal Portugalijos teisę Portugalijos pensijų fondų gaunami dividendai buvo atleisti nuo mokesčių, jeigu akcijos buvo laikomos bent vienus metus; kita vertus, su Portugalijos teritorijoje gautomis pajamomis susijusiems dividendams, kurie buvo mokami kitose valstybėse narėse įsteigtiems pensijų fondams, buvo taikomas išskaičiuojamasis mokestis (iš principo, 20 proc.). Teisingumo Teismas patvirtino, kad Portugalijos teisės aktai nesuderinami su Sutartyje įtvirtintu laisvu kapitalo judėjimu. Jis nusprendė, kad Portugalija nesugebėjo pagrįsti diskriminacinės tvarkos, kuri taikoma kitose valstybėse narėse įsteigtiems pensijų fondams mokamiems dividendams. Be to, tai, kad pensijų fondai nerezidentai jokiais aplinkybėmis negali pasinaudoti pensijų fondams, kurie yra Portugalijos rezidentai, taikomu atleidimu nuo mokesčių, nėra proporcinga atsižvelgiant į su informacijos rinkimu ir mokesčių skolų surinkimu susijusius sunkumus, dėl kurių skundėsi Portugalija.

iii) Pasitraukimas iš rinkos

Investuotojų teisės pagal ES teisę apima laisvę nustatyti savo ekonominės veiklos pobūdį ir mastą. Taigi Teisingumo Teismas taip pat pripažino ekonominės veiklos vykdytojų teisę spręsti dėl savo investicijų dydžio ir laisvę vėliau sumažinti veiklos apimtį arba net jos atsisakyti⁴⁵. Tokią laisvę galima apriboti tik dėl tinkamai pagrįstų priežasčių ir proporcingai.

III. Pagal ES teisę investuotojai apsaugomi nuo nepagrįstu apribojimų

⁴² Sprendimas *Manninen*, C-319/02, ECLI:EU:C:2004:484, 19 punktas.

⁴³ 2011 m. lapkričio 30 d. Tarybos direktyvos 2011/96/ES dėl bendrosios mokesčių sistemos, taikomos įvairių valstybių narių patronuojančioms ir dukterinėms bendrovėms (OL L 345, 2011 12 29, p. 8), su pakeitimais, 5 straipsnis.

⁴⁴ Sprendimas *Deister Holding*, sujungtos bylos C-504/16 ir C-613/16, ECLI:EU:C:2017:1009, 51 ir 52 punktai.

⁴⁵ Sprendimas *AGET Iraklis*, C-201/15, ECLI:EU:C:2016:972, 53 punktas.

Investicijų apribojimai gali būti įvairių formų. Tai gali būti:

- draudimas įsigyti įmonės kapitalo dalis kitoje valstybėje narėje⁴⁶;
- draudimas parduoti elektros ir dujų skirstymo sistemos akcijas privatiems investuotojams (t. y. privatizacijos draudimas);
- draudimas pensijų fondams investuoti daugiau nei 5 proc. savo turto užsienyje⁴⁷;
- taisyklės, pagal kurias užsienyje išleisti arba apmokėtini vertybiniai popieriai turi būti deponuojami patvirtintame banke arba patvirtinto banko pasirinktame užsienio banke⁴⁸;
- specialios teisės, kurias valstybės narės pasilieka tam tikrose įmonėse po jų privatizavimo („auksinės akcijos“)⁴⁹, ir
- išankstinio leidimo sistema, taikoma investicijoms į nekilnojamąjį turtą (pavyzdžiui, į žemės ūkio paskirties žemę)⁵⁰.

Tačiau ribodamos ES investuotojų teises valdžios institucijos turi laikytis ES teisėje nustatytų apribojimų.

1. Diskriminacija ir nacionaliniai investuotojų teisių apribojimai iš principo draudžiami

Pagal Sutartį diskriminacija dėl pilietybės ir kitų formų diskriminacija iš principo draudžiama ir yra teisėta tik išskirtinėmis aplinkybėmis. Tas draudimas taikomas ir netiesioginei diskriminacijai, tad apima priemones, kurias patvirtinant vadovaujamosi matomai neutraliais kriterijais, bet praktiškai sulaukiama diskriminacijai prilygstančio rezultato⁵¹.

ES teisės aktų leidėjas visiškai uždraudė bet kokios formos tiesioginę ar netiesioginę diskriminaciją dėl pilietybės tam tikrose išsamiai arba iš dalies suderintose srityse, pavyzdžiui, Paslaugų direktyvoje arba telekomunikacijų sektoriaus direktyvose⁵².

⁴⁶ Sprendimas *Veronica*, C-148/91, ECLI:EU:C:1993:45, 8 ir paskesni punktai.

⁴⁷ Sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-271/09, ECLI:EU:C:2011:855, 51 punktas (pensijų fondams taikomi apribojimai).

⁴⁸ Sprendimas *Brugnoli*, C-157/85, ECLI:EU:C:1986:258, 21 punktas.

⁴⁹ Tokie veiksmai pradėti įgyvendinti paskelbus 1997 m. liepos 19 d. Komisijos komunikatą dėl tam tikrų su ES vidaus investicijomis susijusių teisinių aspektų:

[http://eurlex.europa.eu/legalcontent/DE/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997Y0719\(03\)&from=en](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/DE/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997Y0719(03)&from=en).

⁵⁰ Žr. Komisijos aiškinamąjį komunikatą dėl žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo ir Europos Sąjungos teisės: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC1018\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC1018(01)&from=EN)

⁵¹ Sprendimas *CHEZ Bulgaria*, C-83/14, ECLI:EU:C:2015:480, 94 punktas. Diskriminacija nesuponuoja, kad tik piliečiai yra privilegijuoti arba kad nepalankios sąlygos sudaromos tik užsieniečiams (Sprendimas *Komisija / Italija*, C-388/01, ECLI:EU:C:2003:30, 14 punktas).

⁵² 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo (Leidimų direktyva) (OL L 108, 2002 4 24, p. 21), su pakeitimais, padarytais 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/140/EB (OL L 337, 2009 12 18, p. 37); 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva) (OL 2002 L 108, 2002 4 24, p. 33) su pakeitimais, padarytais

Be diskriminacijos draudimo, Sutartyje taip pat numatyta, kad apribojimu laikoma ir bet kokia bendrai taikoma⁵³ priemonė, dėl kurios tikriausiai bus uždrausta ar atgrasoma arba taps ne taip patrauklu naudotis viena iš pagrindinių laisvių, net jeigu tai daroma netiesiogiai ir jeigu tai tik galimybė.

Toks apribojimas draudžiamas, nebent jis būtų tinkamai pagrįstas ir suderinamas su bendraisiais ES teisės principais ir pagrindinėmis teisėmis,⁵⁴ net jeigu jis yra ribotos taikymo srities arba nedidelės svarbos⁵⁵ ir net jeigu jis taip pat taikomas investuotojo buveinės valstybėje narėje⁵⁶. Tas draudimas, visų pirma, susijęs su nacionaliniais įstatymais, kitomis bendrai taikomomis priemonėmis ir pavieniais administraciniais sprendimais.

3 pavyzdys. Investuotojams nustatoma prievolė pranešti taip pat gali būti neteisėtas apribojimas

Sprendimas *Komisija / Belgija (Limosa)*, C-577/10

Pagal Belgijos teisės aktus užsienio paslaugų teikėjai privalo siųsti kompetentingoms nacionalinėms institucijoms išankstinę deklaraciją apie savo veiklą Belgijoje. Komisija apskundė tuos teisės aktus dėl jų taikymo savarankiškai dirbantiems paslaugų teikėjams.

Teisingumo Teismas konstatavo, kad ieškinys buvo pagrįstas. Pirmiausia jis nusprendė, kad nagrinėjama priemonė ribojamas laisvas paslaugų teikimas. Teisingumo Teismas pripažino, kad Belgijos taikoma darbuotojų apsauga yra teisėtas viešasis interesas. Tačiau Teisingumo Teismas priėmė sprendimą, kad Belgijai nepavyko pateikti pakankamai įtikinamo pagrindimo, kodėl reikia teikti tokią labai išsamią informaciją siekiant įgyvendinti viešojo intereso tikslus, kuriuos ji nurodo, ir kodėl prievolė iš anksto teikti tokią informaciją neviršija to, kas yra būtina tiems tikslams pasiekti, nepaisant to, kad ji turėjo tai padaryti. Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas priminė, kad bet kokia prielaida, jog užsienio ekonominės veiklos vykdytojai piktnaudžiaus, nesuderinama su Sutartimi.

2. Nacionaliniai apribojimai turi būti pagrįsti

Rinkos laisvės ir pagrindinės teisės nėra absoliučios ir valdžios institucijos turi jas derinti su kitais viešosios politikos tikslais.

a. Tam tikrų apribojimų pateisinti neįmanoma

Direktyva 2009/140/EB; 2002 m. rugsėjo 16 d. Komisijos direktyva 2002/77/EB dėl konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkose (OL L 249, 2002 9 17, p. 21).

⁵³ T. y. vienodai taikoma ir piliečiams, ir užsieniečiams.

⁵⁴ Sprendimas *Essent Belgium*, C-492/14, ECLI:EU:C:2016:732, 96 ir 97 punktai.

⁵⁵ Sprendimas *De Clercq*, C-315/13, ECLI:EU:C:2014:2408, 61 punktas.

⁵⁶ Sprendimas *Alpine Investments*, C-384/93, ECLI:EU:C:1995:126, 29–31 punktai.

Tam tikrų tipų apribojimai *per se* nesuderinami su Sutartimi, pavyzdžiui, abipusiškumo su kitomis valstybėmis narėmis sąlygos⁵⁷ arba prielaida, kad užsieniečiai sukčiauja⁵⁸.

Be to, ES teisės aktų leidėjas visiškai uždraudė kai kurių tipų griežtus apribojimus (pavyzdžiui, Paslaugų direktyvos 14 straipsnyje nustatytame „juodajame sąraše“ draudžiama prievolė įsteigti pagrindinę buveinę)⁵⁹.

Be to, tvarkant reikalus, kurie nėra visiškai suderinti, ES taisyklėmis sumažinama ES arba nacionalinių valdžios institucijų diskrecija, pavyzdžiui, nustatant prudencinio kvalifikuotųjų finansų įstaigų akcijų paketų vertinimo kriterijus⁶⁰.

b. Tam tikrus apribojimus galima pateisinti teisėtais viešaisiais tikslais

Pagal ES teisę galima nustatyti pagrindinių laisvių apribojimus, jeigu tai pateisinama Sutartyje aiškiai išvardytais tikslais. Pavyzdžiui, pagal Sutarties 52 straipsnį galima riboti įsisteigimo laisvę ir laisvą paslaugų teikimą viešosios politikos, visuomenės saugumo ir sveikatos sumetimais.

Apribojimus, kuriuos nustatant nėra diskriminuojama dėl pilietybės, taip pat galima pateisinti svarbiomis viešojo intereso priežastimis, kaip pripažįstama Teisingumo Teismo praktikoje. Tos priežastys yra tokios:

- aplinkos apsauga⁶¹,
- mokesčių sistemos sanglauda⁶²,
- kova su mokesčių slėpimu⁶³,
- žemės ūkio bendruomenės išsaugojimas ir kova su pernelyg dideliu spekuliacijomis žemėje⁶⁴,
- žemės naudojimo planavimas (pavyzdžiui, antrinio gyvenamojo būsto apribojimai)⁶⁵,
- vartotojų apsauga⁶⁶,

⁵⁷ Sprendimas *Hedley Lomas*, C-5/94, ECLI:EU:C:1996:205, 19 ir 20 punktai; Sprendimas *Komisija / Liuksemburgas*, C-266/03, ECLI:EU:C:2005:341, 35 punktas.

⁵⁸ Sprendimas *Komisija / Belgija (Limosa)*, C-577/10, ECLI:EU:C:2012:814, 53 punktas; Sprendimas *Polbud*, C-106/16, ECLI:EU:C:2017:804, 63 punktas.

⁵⁹ Sprendimas *Rina Services*, C-593/13, ECLI:EU:C:2015:399; Sprendimas *Komisija / Vengrija*, C-179/14, ECLI:EU:C:2016:108, 47 punktas.

⁶⁰ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/36/ES dėl galimybės verstis kredito įstaigų veikla ir dėl riziką ribojančios kredito įstaigų ir investicinių įmonių priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei 2006/49/EB (KRD IV) (OL L 176, 2013 6 27, p. 338); 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/65/ES dėl finansinių priemonių rinkų, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/92/EB ir Direktyva 2011/61/ES (FPRD II) (OL L 173, 2014 6 12, p. 349); 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo („Mokumas II“) (OL L 335, 2009 12 17, p. 1).

⁶¹ Sprendimas *Komisija / Ispanija (prekybos centrai Katalonijoje)*, C-400/08, ECLI:EU:C:2011:172, 74 punktas. Taip pat žr. ESS 3 straipsnio 3 dalį ir SESV 11 ir 191 straipsnius.

⁶² Sprendimas *Bachmann*, C-204/90, ECLI:EU:C:1992:35, 28 punktas.

⁶³ Sprendimas *Etablissements Rimbaud*, C-72/09, ECLI:EU:C:2010:645, 33 ir paskesni punktai.

⁶⁴ Sprendimas *Festersen*, C-370/05, ECLI:EU:C:2007:59, 27 punktas.

⁶⁵ Sprendimas *Ewald Burtscher / Josef Stauderer*, C-213/04, ECLI:EU:C:2005:731, 46 punktas.

- darbuotojų apsauga⁶⁷ ir
- kreditorių ir smulkiųjų akcininkų apsauga⁶⁸.

Svarbių viešojo intereso priežasčių sąrašas keičiamas Teisingumo Teismo praktikoje pripažinus nuolat kintančius mūsų visuomenių interesus. Tačiau pagal ES teisę nacionalinėmis priemonėmis pagrindinių laisvių negalima riboti dėl administracinių arba grynai ekonominių priežasčių⁶⁹. Be to, Sutartyje ir teismų praktikoje pripažintus teisėtus viešuosius interesus reikia aiškinti griežtai⁷⁰.

3. Visi apribojimai turi atitikti bendruosius ES teisės principus (proporcingumo, teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių)

Bet kokia valstybės narės priimama nacionalinė priemonė, kuriai taikoma ES teisė ir kuri daro poveikį ES investuotojų teisėms, turi atitikti taikomus bendruosius ES teisės principus, kurie gali būti papildomai patikslinami ES teisės aktuose⁷¹.

Pirma, nacionaliniai apribojimai turi būti proporcingi ir tai reiškia, kad ribojamosios nuostatos būtų tinkamos numatytam tikslui pasiekti, įskaitant tai, kad jos turi nuosekliai ir sistemingai padėti siekti teisėto viešojo tikslo⁷². Jais neturėtų būti viršijama tai, kas būtina siekiant apsaugoti viešąjį interesą⁷³. Ribojamoji priemonė nėra proporcinga, jeigu yra galima alternatyvi priemonė, kuria galima siekti atitinkamo viešojo intereso taip, kad būtų mažiau ribojamas laisvas judėjimas⁷⁴.

Praktiškai proporcingumo principas atlieka itin svarbų vaidmenį. Teisingumo Teismas atlieka nuodugnų patikrinimą, susijusį su nacionalinių priemonių, kuriomis apribojamos pagrindinės laisvės, proporcingumu. Vertinant proporcingumą reikėtų atsižvelgti į visas faktines ir teises bylos aplinkybes. Nacionalinės valdžios institucijos turi įrodyti, kad jų teisės aktai atitinka proporcingumo principą. Šiuo požiūriu priežastys, kuriomis valstybė narė gali remtis kaip pateisinimu, turi būti pagrįstos atitinkamais įrodymais ar ribojamosios priemonės tinkamumo ir proporcingumo analize⁷⁵.

⁶⁶ Sprendimas *X-Steuerberatungsgesellschaft*, C-342/14, ECLI:EU:C:2015:827, 53 punktas.

⁶⁷ Sprendimas *Laval*, C-341/05, ECLI:EU:C:2007:809, 103 punktas.

⁶⁸ Sprendimas *Polbud*, C-106/16, ECLI:EU:C:2017:804, 53 punktas.

⁶⁹ Sprendimas *Komisija / Portugalija*, C-367/98, ECLI:EU:C:2002:326, 52 punktas; Sprendimas *Komisija / Italija*, C-174/04, ECLI:EU:C:2005:350, 37 punktas.

⁷⁰ Žr., be kita ko, Sprendimo *SEGRO ir Horváth*, sujungtos bylos [C-52/16](#) ir C-113/16, ECLI:EU:C:2018:157, 96 punktą.

⁷¹ Šiuo klausimu žr. Sprendimo *VEMW*, ECLI:EU:C:2005:362, C-17/03, 57 punktą ir paskesnius punktus. Šiuo klausimu taip pat plg. Sprendimą *Industrie du bois*, C-195/12, ECLI:EU:C:2013:598.

⁷² Sprendimas *Gambelli*, C-243/01, ECLI:EU:C:2003:597, 67 punktas; Sprendimas *Hartlauer*, C-169/07, ECLI:EU:C:2009:141, 55 punktas ir jame nurodyta teismų praktika.

⁷³ Sprendimas *SEGRO ir Horváth*, ECLI:EU:C:2018:157, sujungtos bylos [C-52/16](#) ir C-113/16, 76 punktas.

⁷⁴ Sprendimas *Ospelt*, C-452/01, ECLI:EU:C:2003:493, 41 punktas.

⁷⁵ Sprendimas *Scotch Whisky*, C-333/14, ECLI:EU:C:2015:845, 53 punktas; Sprendimas *SEGRO ir Horváth*, sujungtos bylos C-52/16 ir C-113/16, ECLI:EU:C:2018:157, 85 punktas.

4 pavyzdys. Netiesioginė ekspropriacija kaip neproporcingas laisvo kapitalo judėjimo apribojimas

Sprendimas *SEGRO ir Horváth*, sujungtos bylos C-52/16 ir C-113/16

Vengrijos įmonė (priklausanti fiziniams asmenims, kurie yra Vokietijos rezidentai) ir Austrijos pilietis iki 2014 m. balandžio 30 d. Vengrijoje įsigijo žemės ūkio paskirties žemės uzufrukto teises, kurios buvo įtrauktos į turto registrą. 2013 m. iš dalies pakeitus atitinkamą Vengrijos įstatymą visos ariamosios žemės uzufrukto teisės buvo panaikintos, nebent buvo galima įrodyti, kad jos priklausė vienos šeimos nariams. Taigi atitinkamų kitų ES valstybių narių piliečių teisės buvo išbrauktos iš turto registro.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad pirmiau nurodytais 2013 m. įstatymo pakeitimais buvo apribotas laisvas kapitalo judėjimas, nes dėl jų ieškovai nebegalėjo naudotis turtu, į kurį investavo kapitalą, ir jie buvo diskriminacinio pobūdžio, nes buvo *de facto* skirti užsieniečiams. Priemonės nebuvo tinkamos teisėtiems viešosios politikos tikslams pasiekti (pavyzdžiui, gyvybingoms žemės ūkio bendruomenėms išlaikyti), viršijo tai, kas buvo būtina, ir jas buvo galima pakeisti mažiau ribojančiomis priemonėmis.

Antra, teisinis tikrumas yra bendrasis ES teisės principas, kuris taip pat yra svarbus investuotojams. Pagal jį ES arba nacionalinės taisyklės turi būti aiškos ir tikslios, o jų poveikis turi būti nuspėjamas, ypač kai jos gali turėti privatiems asmenims ir įmonėms nepalankių pasekmių⁷⁶. To reikalavimo reikia laikytis itin griežtai, jeigu taisyklės gali turėti neigiamų pasekmių privatiems asmenims ir įmonėms⁷⁷ arba jeigu dėl jų atitinkamiems asmenims gali kilti finansinių pasekmių⁷⁸. Kai valdžios institucijos veikia pagal ES teisę, jos privalo veikti savo nuožiūra remdamosi objektyviais, nediskriminaciniais, pakankamai konkrečiais ir aiškiais kriterijais, kurie yra žinomi iš anksto⁷⁹.

Be to, teisinis tikrumas taip pat apima teisėtų lūkesčių apsaugą⁸⁰. Tačiau ES investuotojai tik tam tikromis aplinkybėmis gali apskusti galiojančių normų pakeitimą arba naujų taisyklių patvirtinimą ES teisės aktų taikymo srityje remdamiesi jų teisėtų lūkesčių apsauga.

Siekdami įgyti galimybę remtis teisėtų lūkesčių apsauga ekonominės veiklos vykdytojai

⁷⁶ Sprendimas *SIAT*, C-318/10, ECLI:EU:C:2012:415, 58 punktas.

⁷⁷ Sprendimas *VEMW*, C-17/03, ECLI:EU:C:2005:362, 80 punktas; Sprendimas *ASM Brescia*, C-347/06, ECLI:EU:C:2008:416, 69 punktas; Sprendimas *Test Claimants in the Franked Investment Income Group Litigation*, C-362/12, ECLI:EU:C:2013:834, 44 punktas.

⁷⁸ Sprendimas *Sudholz*, C-17/01, ECLI:EU:C:2004:242, 34 punktas.

⁷⁹ Sprendimas *Hartlauer*, C-169/07, ECLI:EU:C:2009:141, 64 punktas; Sprendimas *Association Église de Scientologie de Paris*, C-54/99, ECLI:EU:C:2000:124, 22 punktas; Sprendimas *Komisija / Prancūzija (Elf Aquitaine)*, C-483/99, ECLI:EU:C:2002:327, 50 punktas.

⁸⁰ Sprendimas *VEMW*, C-17/03, ECLI:EU:C:2005:362, 73 ir 74 punktai.

privalo elgtis sąžiningai⁸¹, apdairiai ir protingai⁸². Tai reiškia, kad, jeigu investuotojas žinojo arba pagrįstai turėjo žinoti, kad jo skundo dalykas, taisyklės, kuriomis jis grindžia savo skundą, tas taisyklės įgyvendinančios valdžios institucijos elgesys arba procedūra, kurios ta valdžios institucija laikosi, nesuderinami su ES teise, jis negali remtis teisėtų lūkesčių principu⁸³.

Ekonominės veiklos vykdytojai negali tikėtis, kad visuomet liks galioti dabartinė teisinė tvarka⁸⁴. Kita vertus, kai ES arba valstybė narė imasi naujos priemonės taip, kad daromas neigiamas poveikis investuotojų interesams, prireikus jos privalo numatyti naujųjų taisyklių pakeitimus, kuriais būtų atsižvelgiama į konkrečią investuotojų, kuriems daromas poveikis, padėtį, nebent jos negalėtų to padaryti dėl svarbios viešojo intereso priežasties⁸⁵.

5 pavyzdys. Teisėtų lūkesčių apsauga

Sprendimas *Plantanol GmbH & Co*, C-201/08

Pagal Vokietijos mokesčių teisę iki 2009 m. pabaigos mokesčiai nebuvo taikomi tam tikro tipo mišriam biokurui. Mokesčio netaikymo nuostata buvo panaikinta 2006 m. gruodžio 18 d. ir nebegaliojo nuo 2007 m. sausio 1 d., t. y. likus 2 metams iki galiojimo pabaigos datos.

Teisingumo Teismas priminė teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principų turinį. Tačiau jis taip pat pabrėžė, kad, jeigu apdairus ir protingas investuotojas galėjo numatyti, kad priėmus priemonę tikriausiai būtų padarytas poveikis jo interesams, jis negali remtis tuo principu, jeigu priemonė bus patvirtinta. Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad tokias faktines aplinkybes turi vertinti nacionalinis teismas, bet patvirtino, kad teisinis tikrumas ir teisėtų lūkesčių apsauga iš principo netrukdo valstybei narei panaikinti mokesčio netaikymo nuostatas iki jų galiojimo pabaigos datos.

Iš principo, ES investuotojai turėtų tik kartais remtis teisėtų lūkesčių apsauga, nes paprastai gali remtis Sutartyje įtvirtintų pagrindinių laisvių (įskaitant proporcingumą ir nediskriminavimą) taikymu ir ES antrinės teisės aktais. Iš tikrųjų, ES taisyklės daro teisinį poveikį nuo jų įsigaliojimo momento⁸⁶. Jos taip pat yra taikomos nedelsiant ir yra privalomos naujai valstybei narei nuo jos įstojimo dienos, tad galioja ir būsimam poveikiui, kurį gali

⁸¹ Sprendimas *Krücken*, C-316/88, ECLI:EU:C:1988:201, 23 ir 24 punktai; Sprendimas *Komisija / Vokietija*, C-5/89, ECLI:EU:C:1990:320, 14 punktas.

⁸² Sprendimas *Ispanija / Taryba*, C-310/04, ECLI:EU:C:2006:521, 81 punktas.

⁸³ Sprendimas *Land Rheinland-Pfalz / Alcan Deutschland*, C-24/95, ECLI:EU: 1997:163, 25 ir 49 punktai; Sprendimas *Ispanija / Komisija*, C-169/95, ECLI:EU:C:1997:10, 51 punktas.

⁸⁴ Sprendimas *VEMW*, C-17/03, ECLI:EU:C:2005:362, 81 punktas; Sprendimas *Plantanol*, C-201/08, ECLI:EU:C:2009:539, 53 punktas.

⁸⁵ Sprendimas *VEMW*, C-17/03, ECLI:EU:C:2005:362, 81 punktas; Sprendimas *Plantanol*, C-201/08, ECLI:EU:C:2009:539, 49 punktas.

⁸⁶ Sprendimas *IN.CO.GE.*'90, sujungtos bylos C-10/97 ir C-22/97, ECLI:EU:C:1998:498, 23 punktas.

daryti iki tos naujosios valstybės narės įstojimo į ES susiklosčiusios situacijos⁸⁷.

4. Visi nacionaliniai apribojimai turi atitikti pagrindines teises

Pagal ES teisę vykdydami veiklą ES teisės taikymo srityje tarpvalstybiniai investuotojai taip pat gali remtis pagrindinėmis teisėmis, kaip antai laisve užsiimti verslu, teise į nuosavybę ir teise į veiksmingą teisminę apsaugą⁸⁸. Jeigu valstybė narė (įskaitant nacionalinį teisės aktų leidėją) patvirtina priemonę, kuria nukrypstama nuo vienos iš ES teisėje garantuotų pagrindinių laisvių, ta priemonė patenka į ES teisės taikymo sritį. Taigi visa apimtimi taikoma ES teisės aktuose numatyta apsauga, įskaitant Chartijoje įtvirtintas pagrindines teises⁸⁹.

Laisve užsiimti verslu galima sėkmingai remtis, kai investuotojo sutartinei laisvei taikomi griežti apribojimai⁹⁰. Teisė į nuosavybę (t. y. teisė turėti ir naudoti teisėtai įgytą turtą ir juo disponuoti) yra itin svarbi pagal bet kokią investicijų apsaugos tvarką. Pagal Europos teisę pagrindinė teisė į nuosavybę taikoma „nuosavybei“ bendriausia žodžio prasme⁹¹ ir taip pat aprėpia taikų naudojimąsi ta teise. Tiesiogiai atsiranda teisė į kompensaciją už nuosavybės atėmimą bendrojo intereso sumetimais⁹². Tokiu pagrindu suteikiama apsauga yra ypač svarbi ekspropriacijos arba lygiaverčių priemonių atveju.

Tokios teisės nėra absoliučios ir norint jomis naudotis gali būti taikomi apribojimai, jeigu tokie apribojimai pateisinami ES teisėje pripažintais bendrojo intereso tikslais ir yra proporcingi. Tikslų, kurių siekiama ribojamosiomis priemonėmis, svarba galima pateisinti net gana dideles neigiamas pasekmes kai kuriems veiklos vykdytojams. Tačiau, kalbant apie siekiamą tikslą, apribojimai negali būti neproporcingas ir nepateisinamas kišimasis, dėl kurio daromas neigiamas poveikis pačiai tų teisių esmei⁹³.

5. Skųsdami nacionalines priemones investuotojai gali remtis ES konkurencijos taisyklėmis

ES bendrojoje rinkoje turi būti užtikrinama neiškraipyta konkurencija ir vienodos sąlygos įmonėms. Todėl valstybėms narėms neleidžiama skirti valstybės pagalbos, nebent ji būtų

⁸⁷ Sprendimas *Saldanha*, C-122/96, ECLI:EU:C:1997:458, 14 punktas.

⁸⁸ Chartijos 16, 17 ir 47 straipsniai. Pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia pati, kaip nustatyta toje Konvencijoje; ta nuostata neklaido Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą.

⁸⁹ Sprendimas *Online Games Handels*, C-685/15, ECLI:EU:C:2017:452, 56 punktas.

⁹⁰ Sprendimas *Alemo-Herron a.O.*, C-426/11, ECLI:EU:C:2013:521, 35 punktas.

⁹¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas yra ne kartą priėmęs sprendimą, kad teisėms, panašioms į teises į nuosavybę, taikomas Europos žmogaus teisių konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis, nes sąvoka „turėjimas“ turi savarankišką reikšmę, kuri nėra susijusi tik su fizinių prekių nuosavybe; taigi pagal tą nuostatą tam tikras kitas teises ir interesus, kurie yra nuosavybė, taip pat galima laikyti „nuosavybės teisėmis“ ir atitinkamai „turėjimu“ (žr., pavyzdžiui, 1976 m. gruodžio 7 d. Sprendimą *Handyside / Jungtinė Karalystė*; 1986 m. vasario 21 d. Sprendimą *James / Jungtinė Karalystė* dėl nuomos; 2002 m. gruodžio 12 d. Sprendimą *Witteck / Vokietija* dėl perleidžiamos žemės sklypo užufrukto teisės; 2005 m. vasario 16 d. Sprendimą *Bruncrona / Suomija* dėl nuomos).

⁹² Sprendimas *Pesce a.O.*, sujungtos bylos C-78/16 ir C-79/16, ECLI:EU:C:2016:428, 86 punktas.

⁹³ Sprendimas *Hauer*, C-44/79, ECLI:EU:C:1979:290, 15 ir paskesni punktai; Sprendimas *Wachauf*, C-5/88, ECLI:EU:C:1989:321, 18 punktas.

suderinama su vidaus rinka⁹⁴. Be to, valstybėms narėms neleidžiama reikalauti susitarimų, sprendimų arba suderintų veiksmų, prieštaraujančių SESV 101 arba 102 straipsniui, sudarymo ar vertinti jo palankiai arba sustiprinti jų poveikį arba netaikyti savo teisės aktų pobūdžio taisyklių perleidžiant atsakomybę už sprendimų, kuriais daromas poveikis ekonomikos sričiai, priėmimą privatiems ekonominės veiklos vykdytojams⁹⁵. SESV 102 straipsnis ir 106 straipsnio 1 dalis taip pat pažeidžiami, jeigu dėl valstybės narės patvirtintos priemonės, visų pirma, priemonės, kuria valstybė narė suteikia specialias arba išimtinės teises, kaip tai suprantama pagal EB 106 straipsnio 1 dalį, kyla piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi pavojus⁹⁶.

IV. Investuotojų teisių laikymosi užtikrinimas pagal ES teisę

Tarptautinėje investicijų teisėje (pavyzdžiui, dvišalėse investicijų sutartyse) daugiausia dėmesio skiriama investuotojams skiriamai kompensacijai, jeigu buvo padarytas pažeidimas, o pagal ES teisę ES užtikrinama tarpvalstybinių investuotojų apsauga įvairiomis priemonėmis ir įvairiais lygmenimis. Tarpvalstybiniai investuotojai ES apsaugomi įvairiais mechanizmais, kurių tikslas – užkirsti kelią jų teisių pažeidimams, kuriuos padaro teisės aktų leidėjas, administracinė institucija arba teismas, arba juos panaikinti. Teisminis ES teisėje įtvirtintų teisių laikymosi užtikrinimas yra vienas iš kelių galimų sprendimų. Jeigu tinkamiausiu sprendimu laikomas teisminis vykdymo užtikrinimas arba kitos galimybės jau išnaudotos, pagal ES teisę asmuo gali pasinaudoti visapuse ir išsamia teisminių teisių gynimo priemonių sistema.

1. Pažeidimų prevencijos mechanizmai ir neteisminiai sprendimai

Išankstinis nacionalinių priemonių, kuriomis gali būti pažeidžiamos asmens teisės pagal ES teisę, tikrinimas

ES teisėje įtvirtintų asmens teisių pažeidimų prevencija yra itin vertinga investuotojams, kurie pirmiausia siekia planuoti ir įgyvendinti savo ekonominius sprendimus nuspėjamoje ir stabilioje reglamentavimo aplinkoje.

Siekiant užtikrinti vienodas sąlygas įmonėms bendrojoje rinkoje SESV 108 straipsnyje numatyta išankstinio pranešimo sistema, kurios tikslas – padėti Europos Komisijai užtikrinti valstybės pagalbos priemonių (įskaitant nacionalinės teisės aktus) suderinamumą su bendrąja rinka prieš joms įsigaliojant.

⁹⁴ Žr., visų pirma, SESV 107–109 straipsnius.

⁹⁵ Sprendimas *CIF*, C-198/01, ECLI:EU:C:2003:430, 46 punktas.

⁹⁶ Sprendimas *MOTOE*, C-49/07, ECLI:EU:C:2008:376, 50 punktas; Sprendimas *Komisija / Graikija (DEI)*, C-553/12 P ir C-553/12 P, 41–43 punktai.

Kalbant apie ES taisykles dėl laisvo judėjimo, teisės aktų leidėjas yra nustatęs valstybėms narėms prievolę pranešti apie tam tikras teisėkūros arba administracinio pobūdžio priemones prieš jas patvirtinant ir pateikti jas tikrinti Europos Komisijai ir tam tikrais atvejais – kitoms valstybėms narėms. Kai kuriais atvejais Komisija gali tik pateikti atitinkamai valstybei narei rekomendaciją,⁹⁷ kitais atvejais teisės aktų leidėjas yra įgaliojęs Komisiją priimti sprendimus pagal SESV 288 straipsnį, kurie atitinkamai valstybei narei yra privalomi⁹⁸. Tokie Komisijos sprendimų priėmimo įgaliojimai skiriasi nuo Teisingumo Teismo įgaliojimo priimti sprendimus dėl valstybių narių padarytų pažeidimų ir nuo jų atskirti⁹⁹. Pavyzdžiui, pagal Paslaugų direktyvą¹⁰⁰ Komisijai suteikiami sprendimų priėmimo įgaliojimai, susiję su tam tikrų naujų nacionalinių kliūčių, kurias ES teisės aktų leidėjas nustatė kaip ypač žalingas siekiant kurti tam tikrų paslaugų bendrąją rinką, pagrindu ir proporcingumu. Siekdama užtikrinti, kad pranešimo procedūra būtų praktiškai veiksminga, Komisija neseniai pateikė pasiūlymą dėl Pranešimo direktyvos¹⁰¹.

6 pavyzdys. Priemonė, kuria nustatomas kai kurių skrydžių perkėlimas iš Linatės oro uosto į Malpensos oro uostą

Sprendimas *Italija / Komisija (Malpensa)*, C-361/98

Reglamento Nr. 2408/92 tikslas – užtikrinti, kad laisvas paslaugų teikimas būtų užtikrinamas oro transporto sektoriuje. 1996 m. liepos mėn. ir 1997 m. spalio mėn. Italija priėmė du dekretus, pagal kuriuos visas oro transporto srautas būtų perkeliamas iš netoli Milano centro esančio Linatės oro uosto į tolesnius oro uostus išimtį taikant praktiškai tik skrydžiams tarp Milano ir Romos.

⁹⁷ 2015 m. rugsėjo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/1535, kuria nustatoma informacijos apie techninius reglamentus ir informacinės visuomenės paslaugų taisykles teikimo tvarka (OL L 241, 2015 9 17, p. 1). Valstybės narės privalo pranešti Komisijai apie tam tikrus techninius reglamentus prieš juos patvirtinant ir taip vykdant prevencinę kontrolę siekiama apsaugoti laisvą prekių ir paslaugų judėjimą, kuris yra vienas iš pagrindinių Sąjungos principų ir, kad tokia kontrolė būtų veiksminga, reikia pranešti apie visus techninių reglamentų, kuriems taikoma ta direktyva, projektus ir, išskyrus išimtinis skubos atvejus, jų patvirtinimą arba įsigaliojimą reikia atidėti direktyvoje nustatytiems laikotarpiams (dėl laisvo prekių judėjimo žr. Sprendimo *Unilever*, C-443/98, ECLI:EU:C:2000:496, 40 ir paskesnius punktus). Taip pat žr., pavyzdžiui, Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą dėl dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių, kuriuo panaikinama Direktyva 2004/67/EB.

⁹⁸ Žr., pavyzdžiui, 1996 m. spalio 15 d. Tarybos direktyvos 96/67/EB dėl patekimo į Bendrijos oro uostuose teikiamų antžeminių paslaugų rinką 9 straipsnį (OL L 272, 1996 10 25, p. 36). Remdamasi tuo reglamentu Komisija priėmė sprendimus bent dėl dešimties konkrečių bylų ir tam tikrais atvejais priėmė neigiamą sprendimą dėl siūlomos ribojamosios priemonės. Taip pat žr. 2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos) 3 straipsnio 2 dalį (OL L 95, 2010 4 15, p. 1).

⁹⁹ Sprendimas *Prancūzija / Komisija*, sujungtos bylos C-15/76 ir C-16/76, ECLI:EU:C:1979:29, 26–28 punktai; Sprendimas *An Taisce*, C-325/94 P, ECLI:EU:C:1996:293, 25 punktus.

¹⁰⁰ Žr. Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 7 dalį.

¹⁰¹ Pasiūlymas dėl direktyvos dėl paslaugų vidaus rinkoje įgyvendinimo užtikrinimo, kuria nustatoma pranešimo apie leidimų išdavimo tvarką ir reikalavimus, susijusius su paslaugų teikimu, procedūra (COM(2016) 821 *final*).

Gavusi tarptautinių oro vežėjų skundų 1998 m. rugsėjo 16 d. Komisija priėmė sprendimą, kuriuo uždraudė nagrinėjamas Italijos priimtas priemonės. Tas sprendimas buvo priimtas pagal Reglamento Nr. 2408/92 8 straipsnį, pagal kurį Komisija įgaliojama priimti sprendimus dėl nacionalinių priemonių, kuriomis eismas reguliuojamas taip, kad tai nėra palanku oro transporto sektoriaus paslaugų teikėjams. Savo sprendime Komisija pažymėjo, kad nagrinėjama Italijos priimta priemonė yra netiesiogiai diskriminacinė ir neproporcinga. Italija apskundė tą priemonę Teisingumo Teismui ir nurodė kelis ieškinio pagrindus ir dėl Komisijos įgaliojimų, ir dėl atlikto vertinimo.

Teisingumo Teismas savo sprendimu Italijos skundą atmetė. Teisingumo Teismas nusprendė, kad Komisija turi visas teises nagrinėti, pirma, ar nacionalinėmis priemonėmis, patvirtintomis nagrinėjamais dekretais, nustatomi apribojimai, kurie tariamai taikomi nedarant skirtumo, ir, antra, ar tais apribojimais galima pasiekti užsibrėžtą tikslą neviršijant to, kas yra būtina jam pasiekti. Jis išnagrinėjo Komisijos sprendime pateiktą pagrindimo ir proporcingumo vertinimą ir nusprendė, kad nė vienas iš daugelio Italijos nurodytų ieškinio pagrindų nėra pagrįstas.

Administracinių institucijų taisyklių taikymas laikantis ES teisės aktų

Nacionalinės administracinės institucijos paprastai yra pirmos ir pagrindinės institucijos, su kuriomis investuotojams tenka susidurti valstybėje narėje pradedant daryti investicijas arba vykdant veiklą. Nacionalinės administracinės institucijos privalo veiksmingai taikyti ES teisę, aiškinti nacionalinės teisės aktus pagal ES teisę, panaikinti su ES teise nesuderinamas nacionalines taisykles ir pašalinti ES teisės pažeidimų pasekmes (pvz., grąžinti nepagrįstai nustatytus ir sumokėtus mokesčius). Laikantis tų principų, susijusių su valstybių narių lojalaus bendradarbiavimo prievole pagal ESS 4 straipsnio 3 dalį ir ES teisės viršenybe¹⁰², galima teisingai ir veiksmingai taikyti ES teisės aktuose įtvirtintas teises nepasitelkiant teisminių priemonių. Jų privaloma laikytis net jeigu jie nėra aiškiai numatyti nacionalinėse procedūrinėse taisyklėse¹⁰³.

7 pavyzdys. Atvejai, kai administracinės įstaigos netaiko nacionalinių taisyklių

Sprendimas *Pepic*, C-476/10

Dviem Lichtenšteino piliečiams buvo atsisakyta išduoti leidimą, kurį pagal Austrijos teisę reikia gauti užsienio piliečiams norint įsigyti antrinį gyvenamąjį būstą.

Teisingumo Teismas nagrinėjo bylą atsižvelgdamas į EEE susitarimo 40 straipsnio nuostatas dėl laisvo kapitalo judėjimo ir nusprendė, kad jų teisinė taikymo sritis yra tokia pat kaip SESV 63

¹⁰² Žr., be kita ko, Sprendimo *Costanzo*, C-103/88, ECLI:EU:C:1989:256, 32 punktą; Sprendimo *Ciola*, C-224/97, ECLI:EU:C:1999:212, 30 punktą; Sprendimo *Petersen*, C-341/08, ECLI:EU:C:2010:4, 80 punktą.

¹⁰³ Šiuo klausimu žr. Sprendimo *Sopropé*, C-349/07, ECLI:EU:C:2008:746, 38 punktą.

straipsnio. Teisingumo Teismas, pirma, konstatavo, kad reikalavimas gauti leidimą yra diskriminacija dėl pilietybės. Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad visos nacionalinės administracinės įstaigos privalo laikytis Sąjungos teisės viršenybės principo ir netaikyti diskriminacinių nacionalinės teisės aktų.

Bet koks asmuo turi teisę būti išklausytas, kai valstybių narių valdžios institucijos patvirtina pavienes priemones, kurioms taikoma ES teisė ir kurios tam asmeniui gali padaryti poveikį¹⁰⁴. Administracinė institucija privalo taikyti taisykles nešališkai, atsižvelgdama į visą svarbią informaciją ir nediskriminuodama¹⁰⁵ bei privalo tinkamai motyvuoti savo sprendimus¹⁰⁶. Jeigu valstybė narė nustatė mokesčius ir taip pažeidė ES teisės normas, iš principo ji turi grąžinti surinktas sumas su palūkanomis¹⁰⁷.

Pripažindamos poreikį numatyti skubius neteisminius tarpvalstybinių ES teisės taikymo problemų sprendimus 2002 m. Komisija ir valstybės narės sukūrė SOLVIT. SOLVIT tikslas – pasiūlyti ES ir EEE piliečiams ir įmonėms pragmatinius sprendimų, kai jie susiduria su sunkumais valdžios institucijoms nesilaikant ES teisėje įtvirtintų jų teisių. Komunikate „SOLVIT vaidmens stiprinimo veiksmų planas: bendrosios rinkos nauda piliečiams ir įmonėms“¹⁰⁸ Komisija pasiryžo kartu su valstybėmis narėmis imtis tolesnių priemonių SOLVIT strateginiam vaidmeniui stiprinti, kad bendroji rinka būtų praktiškai naudingesnė piliečiams ir įmonėms.

2. Veiksminga teisminė investuotojų teisių apsauga pagal ES teisę

Išsami teisminių teisių gynimo priemonių sistema ES ir valstybių narių lygmenimis

Pagal ESS 19 straipsnio 1 dalį valstybės narės privalo numatyti pakankamas teisių gynimo priemones siekiant užtikrinti veiksmingą teisinę apsaugą srityse, kurioms taikoma Sąjungos teisė¹⁰⁹. Tiesiogiai taikomos Chartijos 47 straipsnyje numatyta visų asmenų teisė į veiksmingą teisminę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą¹¹⁰. Sąjungos nacionalinėms teisingumo sistemoms taikomi nepriklausomumo, kokybės ir veiksmingumo standartai, išdėstyti

¹⁰⁴ Sprendimas *Sopropé*, C-349/07, ECLI:EU:C:2008:746, 36 punktas.

¹⁰⁵ Sprendimas *Gebhard*, C-55/94, ECLI:EU:C:1995:411, 37 punktas; Sprendimas *Technische Universität München*, C-269/90, EU:C:1991:438, 14 punktas.

¹⁰⁶ Sprendimas *Dieter Kraus*, C-19/92, ECLI:EU:C:1993:125, 40 punktas; Sprendimas *Donnellan*, C-34/17, ECLI:EU:C:2018:282, 55 punktas.

¹⁰⁷ Sprendimas *IN.CO.GE.* '90, sujungtos bylos C-10/97–C-22/97, ECLI:EU:C:1998:498, 24 punktas; Sprendimas *Littlewoods Retail a.O.*, C-591/10, ECLI:EU:C:2012:478, 25 ir 26 punktai; Sprendimas *Dragoș*, C-69/14, ECLI:EU:C:2015:662, 24 punktas ir jame nurodyta teismų praktika.

¹⁰⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0255&qid=1532667941096&from=EN>

¹⁰⁹ Sprendimas *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117, 29 punktas.

¹¹⁰ Sprendimas *Vera Egenberger*, C-414/16, ECLI:EU:C:2018:257, 78 punktas.

išsamioje Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktikoje¹¹¹.

Asmenys gali pasinaudoti daugybe teisių gynimo priemonių nacionaliniuose teismuose

Asmenys gali kreiptis į nacionalinius teismus ir pasinaudoti įvairiomis teisminėmis teisių gynimo priemonėmis, kurias, visų pirma, sudaro:

- laikinosios priemonės¹¹²,
- prievolė aiškinti nacionalinę teisę taip, kad tai būtų suderinama su ES teise¹¹³,
- teisėjo prievolė savo iniciatyva panaikinti bet koki (net konstitucinio pobūdžio) aktą, kuris nėra suderinamas su ES teise¹¹⁴,
- ES teisės pažeidimo pasekmių šalinimas¹¹⁵,
- su ES teisės pažeidimais susijusios žalos priteisimas (įskaitant žalą dėl netinkamų teisminių veiksmų)¹¹⁶.

Tokioms teisių gynimo priemonėms ES teisėje nustatytas tiesioginis teisinis pagrindas. Taigi, jeigu sąlygos tenkinamos, nacionaliniai teismai privalo jas užtikrinti neatsižvelgiant į tai, ar jos yra numatytos nacionalinės teisės aktuose. Kita vertus, nacionalinių teismų sprendimai gali būti vykdomi visomis nacionalinės teisės aktuose numatytais priemonėmis.

8 pavyzdys. ES teisėje įtvirtintos teisminės teisių gynimo priemonės, nepaisant nacionalinės konstitucinės teisės

Sprendimas *Factortame*, C-213/89, ir Sprendimas *Brasserie du Pêcheur ir Factortame*, sujungtos bylos C-46/93 ir C-48/93

Kai kurios įmonės ir žvejybos laivų savininkai arba operatoriai neteko žvejybos teisių Jungtinės Karalystės valdžios institucijoms priėmus naujas diskriminacines taisykles. Įmonės pareikalavo teisminės peržiūros ir paprašė skirti laikinasias apsaugos priemones. Lordų Rūmai pripažino, kad ieškovai patirtų nepataisomą žalą, jeigu jų prašomos laikinosios apsaugos priemonės nebūtų nustatytos ir būtų patenkintas jų ieškinys pagrindinėje byloje. Tačiau pagal nacionalinę teisę Anglijos teismai nėra įgalioti tokiais atvejais nustatyti laikinasias apsaugos priemones. Konkrečiau kalbant, tokių priemonių negalima nustatyti dėl senosios bendrosios teisės

¹¹¹ Žr. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsnius. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika yra svarbi aiškinant pagrindines teises, nes Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia pati, kaip nustatyta toje Konvencijoje, nebent ES teisėmis būtų užtikrinama didesnė apsauga.

¹¹² Sprendimas *Factortame*, C-213/89, ECLI:EU:C:1990:257; Sprendimas *Zuckerfabrik, Süderdithmarschen*, sujungtos bylos C-143/88 ir C-92/89, ECLI:EU:C:1991:65.

¹¹³ Sprendimas *Marleasing*, C-106/89, ECLI:EU:C:1990:395; Sprendimas *Faccini Dori*, C-91/92, ECLI:EU:C:1994:292.

¹¹⁴ Sprendimas *Melki ir Abdeli*, sujungtos bylos C-188/10 ir C-189/10, ECLI:EU:C:2010:363, 43 ir 44 punktai. Ta prievolė apima ir nesuderinamos teismų praktikos panaikinimą: žr. Sprendimo *Puligienica*, C-689/13, ECLI:EU:C:2016:199, 38 punktą.

¹¹⁵ Sprendimas *Komisija / Vokietija*, C-503/04, ECLI:EU:C:2007:432, 33 ir paskesni punktai; Sprendimas *Delay*, C-276/07, ECLI:EU:C:2008:282, 23 punktas. Taip pat žr. toliau dėl neteisėtai surinktų mokesčių grąžinimo.

¹¹⁶ Žr. *ex multis* Sprendimą *Francovich*, sujungtos bylos C-6/90 ir C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428; Sprendimą *Köbler*, C-224/01, ECLI:EU:C:2003:513.

taisyklės, kad laikinoji priemonė negali būti nustatyta prieš vyriausybę, kartu darant prielaidą, kad Parlamento aktas atitinka Sąjungos teisę, kol nebus priimtas sprendimas dėl jo suderinamumo su ta teise. Lordų Rūmai pateikė tą klausimą Teisingumo Teismui. Šis atsakė, kad nacionalinis teismas, kuris, nagrinėdamas su Sąjungos teise susijusią bylą, mano, kad vienintelė kliūtis, dėl kurios jis negali skirti laikinosios apsaugos priemonės, yra nacionalinės teisės norma, privalo tos normos netaikyti.

Vėliau priimdamas prejudicinį sprendimą dėl tų pačių investuotojų kito Jungtinės Karalystės teismo prašymu Teisingumo Teismas nusprendė, kad principas, pagal kurį valstybės narės privalo atsakinga už žalą, kuri buvo padaryta asmenims dėl Sąjungos teisės pažeidimų, laikyti valstybę, taikomas tais atvejais, kai už nagrinėjamą pažeidimą atsako nacionalinis teisės aktų leidėjas. Be to, nuostolių arba žalos atlyginimui negalima nustatyti sąlygos, kad kaltė (tyčia arba netyčia) būtų priskiriama už pažeidimą atsakingam valstybės organui, viršijant pakankamai sunkaus Sąjungos teisės pažeidimo ribas.

Pagal ES teisę valstybės narės privalo įgyvendinti veiksmingas procedūras, pagal kurias piliečiai ir įmonės, įskaitant investuotojus, gali reikalauti atlyginti žalą, padarytą valstybėms narėms pažeidžiant jų teises pagal ES teisę. Komisija pripažįsta, kad dėl nacionalinės proceso teisės aktų įvairovės tarpvalstybiniai investuotojai gali susidurti su sunkumais pareikšdami ieškinius dėl valstybės atsakomybės. Tačiau Teisingumo Teismo praktikoje nustatytas ne tik tokios atsakomybės principas, bet ir keli būtiniausi reikalavimai dėl nesutartinės valstybės atsakomybės už ES teisės pažeidimus¹¹⁷.

ES reikalavimai ir parama, susijusi su nacionalinių teismų sistemos nepriklausomumu, kokybe ir veiksmingumu

Nacionalinių teismų sistemos nepriklausomumas yra bendras valstybių narių konstitucinių tradicijų ir ES teisės principas¹¹⁸, pripažįstamas būtinu siekiant užtikrinti veiksmingą teisminę apsaugą¹¹⁹. Norint užtikrinti nepriklausomumą ir nešališkumą reikia, kad būtų nustatytos taisyklės, susijusios su teisminės institucijos sudėtimi ir jos narių skyrimu, tarnybos trukme ir jos narių susilaikymo, pašalinimo ir atleidimo pagrindais. Jų tikslas – pašalinti bet kokias pagrįstas fizinių asmenų abejones dėl tos institucijos atsparumo išorės veiksniams ir jos neutralumo, kiek tai susiję su interesais jos nagrinėjamose bylose¹²⁰.

Kaip skelbiama komunikate „ES teisė. Geresnis taikymas – geresni rezultatai“¹²¹, Komisija

¹¹⁷ Iš principo valstybių narių atsakomybės už asmenims padarytą žalą, susijusią su ES teisės pažeidimu, sąlygos nesiskiria nuo ES ir jos institucijų atsakomybės už tokią žalą sąlygų pagal SESV 340 straipsnio 2 dalį; Sprendimas *Brasserie du Pêcheur ir Factortame*, sujungtos bylos C-46/93 ir C-48/93, ECLI:EU:C:1996:79, 40–42 punktai.

¹¹⁸ Chartijos 47 straipsnio 2 dalis ir Europos Sąjungos sutarties 19 straipsnis.

¹¹⁹ Sprendimas *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117, 41 punktas.

¹²⁰ Sprendimas *Wilson*, C-506/04, ECLI:EU:C:2006:587, 50–53 punktai.

¹²¹ Komunikatas „ES teisė. Geresnis taikymas – geresni rezultatai“ (2017/C18/02), paskelbtas adresu [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0119(01)&from=EN).

ragina valstybes nares ir padeda joms stiprinti ES teisės vykdymo užtikrinimo pajėgumus ir, siekdama užtikrinti, kad galutiniai ES teisės subjektai – nesvarbu, ar tai fiziniai asmenys, ar įmonės, – galėtų visapusiškai naudotis savo teisėmis, numatyti teisių gynimo priemones.

Vykstant Europos semestrai ir, kai būtina, specialiais teisės aktais Komisija skatina vykdymo užtikrinimo institucijų modernizavimą. Komisija dirba kartu su valstybėmis narėmis siekdama toliau didinti teisingumo sistemų efektyvumą, įskaitant jų nepriklausomumą, kokybę ir veiksmingumą. Teisminių sistemų efektyvumo didinimas yra Europos semestro prioritetas ir remdamasi Komisijos pasiūlymais Taryba reguliariai patvirtina konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas dėl nacionalinių teisingumo sistemų tobulinimo.

ES skiria finansinę paramą tam tikroms teisingumo reformoms pasitelkdama Europos struktūrinius ir investicijų fondus. 2007–2023 m. 16 valstybių narių išleis daugiau nei 900 mln. EUR, kad pagerintų savo teisingumo sistemų kokybę ir padidintų jų veiksmingumą¹²². ES fondų lėšomis, pavyzdžiui, pavyko palengvinti naujų bylų valdymo sistemų ir patogių naudoti e. paslaugų sistemų diegimą teismuose.

Nacionalinėmis procedūromis turi būti užtikrinamas veiksmingas ES teisėje įtvirtintų fizinių asmenų teisių įgyvendinimas

Išskyrus Reglamentą Nr. 1215/2012¹²³, kuriuo siekiama sudaryti daugiau galimybių pasinaudoti teise kreiptis į teismą, visų pirma, nustatant taisykles dėl ES teismų jurisdikcijos tarpvalstybinėse bylose ir dėl spartaus ir paprasto sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo¹²⁴, ES teisės aktuose paprastai numatoma, kad procedūrinės taisyklės turi būti nustatomos nacionalinės teisės aktais¹²⁵. Tačiau yra išimčių, pavyzdžiui, Teisių gynimo priemonių direktyvos, kuriomis suderinami procedūriniai aspektai, susiję su vykdymo užtikrinimu ir teisių gynimo priemonėmis viešųjų pirkimų srityje¹²⁶.

Net jeigu ES teisės aktais procedūros nederinamos, juose bet kuriuo atveju nustatomi su jomis susiję būtiniausi reikalavimai. Pavyzdžiui, ES teisių įgyvendinimo procedūros turėtų būti ne mažiau palankios nei procedūros, kuriomis reglamentuojamos panašios vidaus situacijos (*lygiavertiškumo principas*), ir dėl jų praktiškai neturėtų tapti neįmanoma arba pernelyg

¹²² 2018 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, paskelbta adresu https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2018_en.pdf, 2 ir 3 diagramos.

¹²³ 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351, 2012 12 20, p. 1–32).

¹²⁴ Reglamentas Nr. 1215/2012 taikomas tik su „civilinėmis ir komercinėmis bylomis“ susijusiems ginčams. Taigi jis nėra taikomas ginčiuose, kurių viena iš šalių (pvz., valdžios institucija) vykdo viešuosius įgaliojimus. Civilinių ir komercinių bylų srityje taip pat yra keli reglamentai, kuriais nustatomos konkrečios Europos procedūros, kuriomis gali pasinaudoti investuotojai, kaip antai Europos mokėjimo įsakymo reglamentas (18796/2006) arba Europinio sąskaitos blokavimo įsakymo reglamentas (655/2014).

¹²⁵ Sprendimas *Test Claimants in the Franked Investment Income Group Litigation*, C-362/12, ECLI:EU:C:2013:834, 31 punktą.

¹²⁶ 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo (OL L 335, 2007 12 20, p. 31).

sudėtinga pasinaudoti tomis teisėmis (*veiksmingumo principas*)¹²⁷. Procedūros kaina neturėtų būti pernelyg didelė ir asmenys, neturintys pakankamai lėšų, pagrįstais atvejais įskaitant juridinius asmenis, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai būtina siekiant veiksmingai užtikrinti teisę į kreiptis į teismą¹²⁸. Be to, asmenys turi teisę, kad jų byloje sprendimas būtų priimtas ir įvykdytas per pagrįstą laiką¹²⁹.

9 pavyzdys. Nacionalinių taisyklių dėl senaties termino netaikymas klaidinančio nacionalinių valdžios institucijų elgesio atveju

Sprendimas *Santex*, C-327/00

Italijos įmonei buvo neleista dalyvauti konkurse, nes ji neatitiko vienos iš pranešime apie konkursą nurodytų konkurso sąlygų. Paskelbus pranešimą perkančioji organizacija pareiškėjui patvirtino, kad, atsižvelgiant į argumentus dėl tos sąlygos nesuderinamumo su ES teise, ją derėtų aiškinti taip, kad ta įmonė galėtų dalyvauti; tačiau vėliau ji pakeitė nuomonę ir nusprendė neleisti įmonei dalyvauti konkurse. Kai teismui buvo pareikštas ieškinys, nacionalinės teisės aktuose nustatyti pranešimų dėl konkursų apskundimo terminai jau buvo pasibaigę.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinės teisės aktuose nustatytas terminas apskritai pagrįstas ir juo iš principo užtikrinamas teisinis tikrumas konkurso dalyviams. Tačiau Teisingumo Teismas nusprendė, kad siekiant nustatyti, ar nekilo pavojaus ES teisės nuostatų veiksmingumui, reikia atsižvelgti į kiekvienos bylos aplinkybes. Toje byloje Teisingumo Teismas konstatavo, kad dėl perkančiosios organizacijos elgesio susiklostė neaiški padėtis ir kad tas neaiškumas išnyko tik priėmus sprendimą neleisti dalyvauti. Taigi dėl tos organizacijos veiksmų konkurso dalyviui, kuriam buvo padaryta žala, tapo pernelyg sunku pasinaudoti savo teisėmis, įtvirtintomis ES teisės aktuose. Tad Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad konkrečiomis nagrinėjamos bylos aplinkybėmis nacionalinis teismas, siekdamas sudaryti galimybę ieškovui pateikti ieškinį dėl konkurso sąlygos nesuderinamumo su taikoma ES teise, turėtų aiškinti nacionalines taisykles dėl senaties terminų laikydamasis ES veiksmingumo principo arba, jeigu jų neįmanoma taip aiškinti, jų netaikyti.

Kreipimasis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą

Nacionaliniai teismai veikia kaip ES teismai ir privalo savo iniciatyva netaikyti nacionalinių nuostatų, prieštaraujančių tiesiogiai taikomoms ES teisės nuostatoms. Kai ES teisių įgyvendinimo užtikrinimas nacionaliniame teisme siejamas su ES teisės aiškinimo klausimu, tas teismas gali prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą. Jeigu toks

¹²⁷ Sprendimas *Sánchez Morcillo*, C-169/14, ECLI:EU:C:2014:2099, 31 punktas.

¹²⁸ Sprendimas *DEB*, C-279/09, ECLI:EU:C:2010:811, 59 punktas.

¹²⁹ Sprendimas *Kolev*, C-612/15, ECLI:EU:C:2018:392, 70–72 punktai.

klausimas kyla teisme, dėl kurio sprendimų pagal nacionalinę teisę negalima imtis jokių teisių gynimo priemonių, tas teismas privalo kreiptis į Teisingumo Teismą¹³⁰. Prejudiciniai klausimai taip pat gali būti susiję su ES taisyklių galiojimu: jeigu tokie klausimai yra svarbūs, nacionalinis teismas privalo kreiptis į Teisingumo Teismą, kuriam priklauso išimtinė kompetencija peržiūrėti ES aktų galiojimą¹³¹. Kad institucija galėtų būti laikoma valstybės narės teismu pagal SESV 267 straipsnį ir teikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, ji turi atitikti tam tikrus kriterijus¹³². Privatūs arbitrai ir arbitražo teismai, įsteigti pagal ES vidaus DIS, tų kriterijų neatitinka ir negali būti laikomi teismais pagal SESV 267 straipsnį¹³³.

Teisingumo Teismo prejudiciniame sprendime pateiktas išaiškinimas yra privalomas nacionaliniam teismui siekiant priimti sprendimą pagrindinėje byloje¹³⁴. Visos nacionalinės valdžios institucijos privalo imtis visų būtinų bendrųjų arba specialių priemonių, kad kuo greičiau įvykdytų prejudicinį sprendimą¹³⁵. Nacionalinis teisėjas neprivalo prašyti arba laukti išankstinio su ES teise nesuderinamų nuostatų panaikinimo teisėkūros arba kitomis konstitucinėmis priemonėmis¹³⁶.

Pagal ESS 19 straipsnį Teisingumo Teismas yra įgaliotas užtikrinti ES teisės laikymąsi ir todėl atlieka itin svarbų vaidmenį užtikrinant ES taisyklių, kuriose numatomos tarpvalstybinių investuotojų teisės, veiksmingumą ir vienodumą.

3. Komisijos kaip Sutarties sergėtojos vaidmuo

Pagal Europos Sąjungos sutarties 17 straipsnio 1 dalį Komisija atsako už veiksmingą ES teisės taikymą, įgyvendinimą ir vykdymo užtikrinimą. Atlikdama šį vaidmenį Komisija gali peržiūrėti nacionalines priemones ir imtis veiksmų, kad būtų laikomasi ES investuotojų apsaugos priemonių. Pagrindinis pažeidimo nagrinėjimo procedūros tikslas, kuris yra bendrojo intereso tikslas, – užtikrinti, kad valstybių narių veiksmai ar neveikimas būtų suderinami su ES teise (pavyzdžiui, iš dalies keičiant nacionalinės teisės aktus). Pavienių investuotojų veiksmai siekiant, kad būtų panaikintos nacionalinės priemonės, arba siekiant pareikalauti finansinės kompensacijos už tokiomis priemonėmis sukeltą žalą, priklauso nacionalinių teismų kompetencijos sričiai.

Valstybės narės privalo imtis visų būtinų priemonių, kad įvykdytų Teisingumo Teismo

¹³⁰ SESV 267 straipsnis.

¹³¹ Sprendimas *Foto-Frost*, C-314/85, ECLI:EU:C:1987:452.

¹³² Tuo tikslu Teisingumo Teismas atsižvelgia į kelis veiksnius, kaip antai ar institucija yra įsteigta pagal įstatymus, ar ji yra nuolatinė, ar jos jurisdikcija yra privalomo pobūdžio, ar jos procedūra yra *inter partes*, ar ji taiko teisės normas ir ar ji nepriklausoma (Sprendimas *Dorsch Consult*, C-54/96, ECLI:EU:C:1997:413, 23 punktas).

¹³³ Atitinkamai žr. Sprendimo *Nordsee*, C-102/81, ECLI:EU:C:1982:107, 10–13 punktus ir Sprendimo *Achmea*, C-284/16, ECLI:EU:C:2018:158, 43 ir paskesnius punktus.

¹³⁴ Sprendimas *Puligienica*, C-689/13, ECLI:EU:C:2016:199, 38 punktas.

¹³⁵ Sprendimas *Jonkman*, sujungtos bylos C-231/06–C-233/06, ECLI:EU:C:2007:373, 38 punktas.

¹³⁶ Sprendimas *Puligienica*, C-689/13, ECLI:EU:C:2016:199, 40 punktas.

sprendimą, kuriuo buvo nustatytas pažeidimas. Jeigu to padaryti nepavyksta, Komisija gali prašyti Teisingumo Teismo nustatyti reikalavimų nevykdančiai valstybei narei finansines nuobaudas¹³⁷.

Komisija yra įsipareigojusi imtis griežtų veiksmų dėl pažeidimų, dėl kurių neįmanoma įgyvendinti svarbių ES politikos tikslų arba kyla pavojus pažeisti investuotojams itin svarbias keturias pagrindines laisves¹³⁸. Komisija teikia didelę svarbą pažeidimams, susijusiems su sisteminiiais trūkumais, visų pirma, tiems, kurie daro poveikį nacionalinių teisminių sistemų gebėjimui prisidėti prie veiksmingo ES teisės aktų vykdymo užtikrinimo. Reikėtų pažymėti, kad kai kuriose pažeidimų nagrinėjimo bylose sprendimą pavyksta priimti prieš kreipiantis į Teisingumo Teismą, nes atitinkama valstybė narė iš dalies pakeičia arba panaikina nagrinėjamą teisės aktą arba imasi teigiamų priemonių, kad pažeidimas būtų ištaisytas.

V. Išvada

Galimybių investuoti suteikimas ir investicijų skatinimas ir apsauga yra vieni iš pagrindinių ES prioritetų bendrojoje rinkoje. ES teisėje, aiškinamoje Teisingumo Teismo, užtikrinama investicijų apsaugos ir kitų teisėtų viešųjų interesų tikslų, kuriais pasiekama piliečių gerovė, pusiausvyra. Tokią įvairių viešųjų interesų pusiausvyrą taip pat reikėtų užtikrinti valstybėms narėms imantis su ES teisės aktų taikymo sritimi susijusių veiksmų nacionaliniu lygmeniu.

ES teisės aktais nėra išsprendžiamos visos problemos, su kuriomis gali susidurti investuotojai vykdydami veiklą. Tačiau ES investuotojų teisės bendrojoje rinkoje saugomos ES teisės aktais, pagal kuriuos ekonominę veiklą galima vykdyti ir plėtoti visose valstybėse narėse. Investuotojai gali įgyvendinti savo teises nacionalinėse administracinėse institucijose ir teismuose pagal nacionalines procedūrines taisykles, kuriomis siekiama užtikrinti, kad tos teisės būtų veiksmingai apsaugotos.

ES investuotojai negali remtis ES vidaus DIS, kurios nėra suderinamos su Sąjungos teise ir nebėra reikalingos bendrojoje rinkoje. Jie negali kreiptis į pagal tokias ES vidaus DIS įsteigtus arbitražo teismus arba bylinėjantis ES viduje – į arbitražo teismus, įsteigtus pagal Energetikos chartijos sutartį. Tačiau ES teisės sistemoje siūloma pakankama ir veiksminga tarpvalstybinių investuotojų apsauga bendrojoje rinkoje kartu užtikrinant, kad būtų tinkamai ir teisėtai atsižvelgiama į kitus teisėtus interesus. Investuotojams naudojantis viena iš pagrindinių laisvių, kaip antai įsisteigimo laisve arba kapitalo judėjimo laisve, jie veikia Sąjungos teisės taikymo srityje ir todėl jiems užtikrinama pagal tą teisę numatyta apsauga.

¹³⁷ SESV 260 straipsnio 2 dalis.

¹³⁸ Komunikatas „ES teisė. Geresnis taikymas – geresni rezultatai“ (2017/C18/02), paskelbtas adresu [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0119(01)&from=EN).

Valstybės narės privalo ir yra įgaliotos užtikrinti ES teisės aktų vykdymą apskritai ir ES investuotojų teisių įgyvendinimą konkrečiai. Komisija siekia padidinti ES vykdymo užtikrinimo sistemos veiksmingumą ES, be kita ko, imdamasi veiksmų, kuriais siekiama remti administracinių gebėjimų stiprinimą arba stiprinti teisingumo sistemas, taip pat šalinti ES teisės pažeidimus, kuriuos padaro nacionalinės valdžios institucijos.